

ใคร

คือ ชาวพุทธ ร่วมสมัย (ตอน ๒)

• มติตาสักการะในโอกาสที่พระราชพงศาวดาร
มีชนมายุครบ ๗ รอบนักษัตร ๑๐ มกราคม ๒๕๔๕

• ส.ศิริรักษ์

สมัยก่อน คนไทยก็คือคนถือพุทธ ดังเราเรียกมุสลิมว่าพวกนับถือศาสนาของแขก และชาวคริสต์ว่าพวกเข้ารีต โดยที่ความเป็นพุทธของเราเน้นรวมถึงการนับถือผีอย่างดั้งเดิม และเราเอาโลกทัศน์ของพราหมณ์เข้ามาในทางไสยศาสตร์ด้วยบ้าง หากเราไม่รับเอาบรรพบุรุษของเราเข้ามา แม้จนไสยเวทย์วิทยาของพราหมณ์ เราก็มีความรู้บางส่วนทางไสยวิทยานั้น เรายังรับรู้ได้น้อยไปกว่าสายภาครัตนวิทยาและสิ่งลึกลับวิทยาเสียอีก

อนึ่ง ความเป็นพุทธจะมีน้ำหนักมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับว่าพุทธธรรมผสมกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมไทยมากน้อยเพียงใด ดังชาวไทยภาคกลางออกจะเหยียดความเป็นพุทธของลาว ว่าเป็นไปในทางผีสังนางไม่มากเกินไป ทั้งยังไม่กลัวบาปในการฆ่าหนอนจากใบหม่อนมาทำผ้าไหมเสียอีกด้วย แต่เราก็มียินดีซื้อผ้าไหมมาใช้ ความซื่อสัตย์ของชาวมอญชาวพม่าก็ออกจะคล้อยไปในทางทัศนคติแบบไทย พร้อมกันนั้นทั้งไทยและลาวก็ไม่เห็นผิดมากมายนัก ในการหาปลามาเลี้ยงชีพ แม้มันจะเป็นป่ามาติบัต แต่ก็ไม่ใช่ป่าจนเกินไปเลยไป โดยเราหยุดกินวันโกน วันพระ และปลาที่หน้าวัดเราก็ไม่แตะต้อง ดังทุกชีวิตปลอดภัยในเขตวัดนั่นเอง ในขณะที่ชาวพุทธลังกาไม่หาปลาเอาเลยปล่อยให้ชาวคริสต์และมุสลิมเป็นชาวประมง แล้วพวกพุทธไปซื้อมากินอีกที นี่ก็คือการเลี้ยงบาลนั่นเอง

สำหรับชาวธิเบต เห็นว่าการกินกึ่งกินปลานั้นบาปมาก เพราะต้องกินสัตว์น้ำตัวเล็กตัวน้อยหลายชีวิตกว่าจะอิ่ม เขาเห็นความจำเป็นในการฆ่าจามรีปลัดขิดโดยทำพิธีขอขมาลาโทษสัตว์ตัวนั้นเพื่อเปิดทางให้สัตว์ได้ไปเกิดในที่ที่ดีกว่าเดิม เพราะสัตว์ยอมพลีชีวิตให้มนุษย์แล้วเขาก็เก็บเนื้อสัตว์นั้นไว้กินเป็นแรมปีแรมเดือนและนี่ก็คือการไกลเกลียดกับลิลลิกขานั่นเอง ส่วนทางราชธานีของเขามิพวกมุสลิมเปิดร้านขายเนื้อให้พวกผู้ดีไปซื้อมากิน

สำหรับทานมัย ชาวพุทธทุกหนแห่งดูจะมีน้ำใจไมตรี โอบอ้อมอารี บำรุงพระภิกษุสามเณรตลอดจนผู้แสวงบุญต่างๆ รวมถึงยากจวณพิกและสัตว์เดรัจฉาน แม้จนทำเปรตพลีและเทวดาพลีเพื่อเพิ่มพูนบารมีให้ตน และเพื่อเกื้อกูลสรรพสัตว์นั้นๆอีกด้วย

ทางด้านภวานามัย ชาวพุทธทั่วไป เข้าถึงกันได้น้อยกว่าทานบารมีและสัลบารมี โดยที่ทางฝ่ายเถรวาทเรา เห็นว่าพระมีหน้าที่ทางด้านภวานามากกว่าโยม และพระปาเนนสมาธิภวานายิ่งกว่าพระบ้าน ซึ่งเน้นในด้านคันถธุระ หากไม่ใช้ชีวิตให้หมดไปกับการสวดมนต์ภาวนา หากไม่ก็เกื้อกูลชาวบ้านในทางธรรมทาน และวิทยาทานอื่นๆ ซึ่งแม้จะเป็นดิรัจฉานวิชา ก็อำนวยความสะดวกประโยชน์แก่ญาติโยมได้ รวมถึงการทำน้ำมนต์ พ่นน้ำหมาก โหราศาสตร์ อายุรเวท เรื่อยไปจน ดนตรี กวีนิพนธ์ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เคยทรงพระนิพนธ์ไว้ว่าวิชาใดๆ ที่มีเรียนรู้กันที่กรมมหาดเล็ก-หลวง ซึ่งเป็นหัวใจของวิทยาการในทางโลกชั้นเลิศในสมัยโบราณที่วัดมหาธาตุก็มีเรียนมีสอนปานๆ กัน

สภาพตามที่กล่าวมานี้ ได้ลดน้อยถอยความสำคัญลงเป็นลำดับๆ จำเดิมแต่เราเปิดประเทศให้ฝรั่งเข้ามามีอิทธิพลเหนือเรา และเราเริ่มส่งชนชั้นนำออกไปเรียนที่เมืองฝรั่ง แทนการเรียนที่วัด ยิ่งรัฐบาลจัดการศึกษาอย่างฝรั่งขึ้นในรัชกาลที่ ๕ มีกรมศึกษาธิการ และโรงเรียนโรงเรียน ตลอดจนมหาวิทยาลัย พร้อมๆ กันไปกับองค์การพหุอย่างอื่นๆ ของฝรั่ง เช่น โรงพยาบาล โรงมหรสพ หอสมุดพิพิธภัณฑ์ บ้านคนชรา มิใช่ต้องเอ่ยถึงที่มีชชนนารีฝรั่งก็ตั้งหน่วยงานพวกนี้ขึ้นโดยเราต้องไม่ลืมว่าแต่เดิมมานั้นวัดทำหน้าที่แทบทั้งหมดนี้เอาเลยและพระท่านมีธรรมโอสถแทรกเข้าไปแทบทุกชั้นตอนของการเรียนการสอน การป้องกันโรคและบำบัดโรค ฯลฯ

ครั้งเราแย่งงานของวัดมาทำ และอุดหนุนคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้ในทางโลกดีกว่าพระ (เดิมพระท่านรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมยิ่งกว่าฆราวาส) โดยค่านิยมอย่างฝรั่งเน้นในทางอหังการมมังการและเน้นในทางมิชฌาติภคิต่างๆ ที่ตรงกันข้ามกับคำสั่งสอนในทางพระศาสนาแทบจะทุกเรื่อง คนรุ่นใหม่ในหมู่ชนชั้นสูงแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ย่อมเริ่มเห็นห่างจากความเป็นพุทธที่เนื้อหาสาระยิ่งๆ ขึ้นทุกที แม้จะรักษารูปแบบตามประเพณีและพิธีกรรมไว้ได้มาก

บ้างน้อยบ้างก็ตาม

ชนชั้นกลางเป็นของใหม่ในสังคมไทย เพราะเดิมเรามีแต่เจ้านายซึ่งถือว่าเป็นชนชั้นปกครอง(จำนวนน้อย) กับไพร่บ้านพลเมือง รวมถึงทาส ซึ่งถ้าไม่รับใช้เจ้านาย ก็เป็นชาวไร่ชาวนาซึ่งพึ่งพระพึ่งวัด พึ่งผีสงเทวดา (ซึ่งเรียกอย่างสมัยใหม่ว่านักเวทวิทยา) และพึ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นซึ่งมีปู่ย่าตายายเป็นแกนเรื่อยลงมา จนพ่อแม่ที่ป่าน้ำอาวมถึงผู้หลักผู้ใหญ่ตามพื้นบ้าน แม้จะไม่ร่วมสายโลหิตก็ตาม ทั้งหมดนี้มีพุทธศาสนาเป็นคุณค่าสูงสุด แม้โดยทั่วไปจะซำระจิตใจให้สะอาดได้ไม่มากนักก็ตามที

ครั้งการศึกษาอย่างใหม่แพร่ขยายออกไปในเมืองกรุงจนถึงหัวเมืองต่างๆ ควบคู่ไปกับระบบราชการอย่างใหม่ ซึ่งไปพร้อมกับเครื่องยนต์กลไกสมัยใหม่ มีรถไฟ เรือเมล์ โทรเลข โทรศัพท์ ฯลฯ เป็นเหตุให้รัฐใช้ไสยเวทวิทยาอย่างใหม่ (คือเทคโนโลยี) สะกดให้ชาวบ้านตื่นตากับวัตถุธรรมพวกนี้ โดยที่การศึกษาและการปกครองก็ร่วมกันสะกดให้ชาวบ้านสยบยอมกับอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นของใหม่ แถมนักหลักสูตรแอบแฝงให้ชาวบ้านดูถูกวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง หากกำหนดให้นิยมชมชอบวัฒนธรรมของคนกรุง ของชนชั้นสูง ซึ่งก็ล้วนหันเหตามฝรั่งไปในแทบจะทุกทาง แม้จะไม่นับถือคริสต์ศาสนาของฝรั่ง แต่นับถือไสยเวท-วิทยาอย่างฝรั่งด้วยกันทั้งนั้น ยิ่งวิทยาศาสตร์ด้วยแล้ว ไม่สงสัยกันเลย แม้จนพุทธศาสนา ผู้นำในลังกาก็กำหนดให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ตามกระแสวิทยาศาสตร์ตะวันตก ซึ่งพิสูจน์ได้แต่ในทางตรรกวิทยาและสสารวิทยา โดยยึดวิชาคณิตศาสตร์เป็นเกณฑ์

อะไรที่สรุปไม่ได้ตามนัยแห่งตรรกวิทยาของอริสโตเติล หรือพิสูจน์ไม่ได้ตามนัยของวิชาฟิสิกส์ของนิวตัน หรือดาราศาสตร์ของกาลิเลโอ และแนวคิดที่ใช้แต่สมองเป็นหลักตามอย่างของเดส์คาร์ต เป็นอันไม่ต้องพูดถึง หรือลดความสำคัญลงไปจนไม่อาจนำมาเป็นวิชาการอย่างใหม่ได้

พระพุทธเจ้าก็เลยมีแต่พุทธประวัติอย่างฝรั่ง ที่มีเจ้าชายสิทธัตถะ ประสูติออกมาจากพระนางสิริมหามายา เรื่อยไปจนตรัสรู้แล้วทรงยังพระธรรมจักรให้เป็นไปจนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพานเท่านั้น โดยที่เมื่อร้อยปีก่อนฝรั่งยังไม่เชื่อเอาเลยด้วยซ้ำว่า พระศากยมุนี สมณโคดมนั้นมีพระองค์จริงในทางประวัติศาสตร์หรือไม่ เพราะฉะนั้นเมื่อฝรั่งค้นพบศิลาจารึกพระเจ้าอโศกและพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า ที่มีอักษรสมัยอโศกจารึก จึงยืนยันว่านี่คือของจริง จนพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้มณฑลเทศาภิบาลไทยออกไปรับมาประดิษฐานไว้บนบรมบรรพต ณ วัดสระเกศ กล่าวคือพระบรมสารีริกธาตุก่อนหน้านั้นเป็นของปลอมหรือไม่ยอมเอ่ยถึงอย่างเปิดเผย เพราะอายุฝรั่งตั้งเมื่อพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นเสด็จลี้ภัยทิพย์ ก็ไม่มีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรพระทันตธาตุที่เมืองแคนติ โดยทรงเชื่อตามฝรั่งเอาเลยว่านั้นไม่ใช่ของจริง ดังนี้ เป็นต้น

แล้วพระอดีตพุทธในภัทรกัลป์นี้เล่า ที่ปู่ย่าตายายเราออกพระนามกันได้คล่องๆ ว่า พระกกุฏสันโท พระโกมกมโน และพระกัลลภไป ก่อนจะถึงพระสมณโคดมในปัจจุบัน ซึ่งโยงไปถึงพระศรีอารยเมตไตรย์ในอนาคต ชนชั้นนำรุ่นใหม่แต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ไม่ให้ความสำคัญกันเอาเลย ในขณะที่คนไทยแต่ก่อนตอนทำบุญ มักอธิษฐาน ขอให้ได้ไปเกิดทันศาสนาของพระศรีอารยกันแทบทั้งนั้น แล้วพระพุทธเจ้าองค์อื่นๆ ในกัลป์อื่น ที่มีพระพุทธรูปเขียนไว้อย่างวิจิตรพิศดารรอบพระวิหารวัดสุทัศน์นั้น ก็เลยกลายเป็นเพียงจิตรกรรมฝาผนังไป ทั้งนฤมิตรกรรมอันเป็นเลิศเหล่านี้ เราก็ให้ความสำคัญน้อยลงไปทุกที ทั้งๆ ที่วัดสุทัศน์นั้นเองสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นศูนย์กลางของจักรวาล ตามโลกทัศน์ดั้งเดิมตามแบบไตรภูมิพระร่วง ถึงกับมีเสาชิงช้าไว้ให้พระอริศวรรพระนารายณ์ลงมาทอดพระเนตรนาฬิกาลี้ซิงช้าถวาย และเปิดโอกาสให้พระเป็นเจ้าได้ถวายบังคมพระศรีศากยมุนี ที่ประดิษฐานอยู่กลางพระวิหารวัดนั้นด้วย แม้นามของวัดเองก็ตามตรงชื่อราชธานีขององค์อัมรินทร์สักกเทวราชแห่งชั้นดาวดึงส์ ดังพระราชอารีราชของไทยก็ทรงเป็นสยามินทร์นั้นแล ทั้งนี้โดยมิยอมเอ่ยถึงว่าพุทธาวาสและสังฆาวาสของวัดนี้ ออกแบบไว้อย่างวิจิตรตระการตา ถูกต้องตามระบบนิเวศวิทยา ซึ่งให้ความงามอย่างมีกุศลอรอันเป็นเลิศอีกด้วย

เมื่อสมเด็จพระมหาสมณะเจ้า กรมพระยา-วชิรญาณวโรรส ทรงรับจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มาแต่รัชกาลที่ ๕ นั้น ทรงรับเฉพาะด้านคันถธุระ รับสั่งว่าทางวิปัสสนาธุระ เอามาตรวจสอบความรู้อย่างฝรั่งไม่ได้ แม้การสอบเปรียญก็ให้ใช้ตามอย่างฝรั่งเรื่อยมา เป็นเหตุให้การศึกษาในทางพระศาสนาเน้นแต่ที่หัวสมองอย่างฝรั่ง โดยขาดจิตลึกลงเอาเลย แล้วจะเข้าถึงปัญญาลึกลงได้อย่างไร แม้ลึกลงก็เน้นกันที่รูปแบบ ในความเคร่งครัดตามตัวอักษร จนถือเอา

คณะของตนว่าเป็นพวกที่ยึดเอาที่ธรรม คณะอื่นๆ เป็นเพียงพวกมากลากไป จึงให้ชื่อว่า มหานิกาย

แม้ในฝ่ายธรรมยุตด้วยกันเอง สมเด็จพระสมณะก็ทรงดูแลคนสำนักปฏิบัติอย่างที่วัดโสมนัสวิหาร (ทั้งๆ ที่เจ้าชายร่วมสมัยพากันยกย่องสมเด็จพระวันรัตแห่งวัดนั้นตั้งกับว่าเป็นพระอรียบุคคล) ว่าวิปสนากรรมฐานทำให้พระคัมภีร์ไม่สนใจจะเอาใจใส่ไปถึงสังคมในวงกว้าง ทรงเห็นว่าวิธีการเช่นนี้จะไม่เป็นคุณกับการพระศาสนา ซึ่งจำต้องปรับปรุงตนให้ทันอารยสมัย ซึ่งมีฝรั่งเป็นตัวนำ ความจริงพระป่าสายกรรมฐานของธรรมยุตโดยเฉพาะก็ทางภาคอีสาน เพิ่งมาได้รับการรับรองก็แต่ในรัชกาลนี้เอง เริ่มแต่เมื่อสกลมหาสังฆปริณายกองค์ปัจจุบันทรงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศ แต่เมื่อยังเป็นพระสาสนโสภณนั้นแล้ว แม้เจ้าอาวาสองค์ก่อนหน้านั้นจะสนับสนุนพระป่าสายนี้อยู่บ้างดังท่านเป็นพระมหาเถระรูปเดียวจากกรุงเทพฯ ที่ออกไปร่วมงานปลงศพพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ แต่เมื่อศิษย์เอกของพระอาจารย์มั่นที่เรียบเรียงเรื่อง มุตโตทัยของท่านล่วงอาบัติปาราชิก ทางวัดบวรนิเวศกึ่งงดการสนับสนุนพระป่าสายนี้เป็นต้นมา เพิ่งมาเริ่มขึ้นใหม่ในสมัยเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันนี้เท่านั้น

การขอบวชของพระมหานิกายเดิม ตามแบบอุกาสระ ที่มีข้อความว่าเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง องค์สกลมหาสังฆปริณายกก็ตรัสให้ตัดเอาออก โดยมีแบบการขอบวชอย่างใหม่ว่า เอสาห์ ไม่ให้เอ่ยถึงพระนิพพานเอาเลยด้วยซ้ำ นอกไปจากนี้แล้ว บทสวดที่เริ่มต้นว่า สัมพุทธะ ก็ทรงเห็นว่าเหลวไหล ที่มีพระพุทธรูปเจ้ามากมายเกินเลยไป จึงทรงพระนิพนธ์บทสวดขึ้นใหม่ เริ่มต้นว่า โยจักขุมา สรรเสริญคุณพระปัจจุบันพุทธพระองค์นี้เท่านั้น ทั้งๆ ที่ธรรมบทอรรถกถาว่าด้วยเทวดาและภุติพิศาศ ก็ทรงอธิบายว่านั่นเป็นชั้นอรรถกถา แม้พระพุทธรูปที่ตรัสห้ามพระตัดต้นไม้ก็ทรงเหมาเอาว่าพระพุทธรูปองค์ทรงเอาใจคนสมัยโบราณ ที่เชื่อว่าต้นไม้มีชีวิต ทั้งๆ ที่นักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันเห็นพ้องต้องกันว่าต้นไม้มีชีวิตด้วยกันทั้งนั้น

แท้ที่จริง เทวดาปรากฏองค์ในพระไตรปิฎกเลยทีเดียว มีหมวดใหญ่หมวดหนึ่งเรียกว่า เทวดาสังยัตติ และในพระไตรปิฎกก็มีข้อความเอ่ยถึงภพภูมิต่างๆ ในทางพุทธ อันได้แก่เทวโลก มารโลก มนุสโลก เรื่อยไปจนถึงอสุรกาย เปตวิสัย เตวิสัย และสัตตนรก ความข้อนี้ ชาวพุทธรุ่นใหม่ พยายามพิสูจน์อย่างฝรั่งว่า นั่นเป็นเรื่องของคำอุปมาอุปไมยเท่านั้น แล้วเรื่องชาติหน้าชาติก่อน กับสงสารวัฏแห่งการเวียนว่ายตายเกิดเล่า

คำอธิบายในเรื่องพวกนี้ จะนำเอาไปอธิบายในเรื่องกฎของกรรมได้อย่างไร

เกรงว่าประเด็นที่ยกมาเอ่ยถึงนี้ แม้ไม่ตกมาแต่รัชกาลที่ ๕ ที่ ๖ จนปัจจุบัน กล่าวคือพวกสมัยใหม่พยายามจะกำหนดให้พุทธศาสนาเป็นไปตามนัยของวิทยาศาสตร์ตะวันตกเท่านั้น ในขณะที่พวกซึ่งมีโลกทัศน์อันแคบ ก็อวดวิเศษกันในเรื่องนรกภูมิ และเทวภูมิ จนถึงพาทายิกาไปพรหมโลกก็ได้ มิใช่ต้องเอ่ยถึงการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า จนเข้าถึงพระธรรมกาย ซึ่งล้วนเป็นเรื่องของการอวดอุตริ-มนุสธรรมทั้งสิ้น

ท่านอาจารย์พุทธทาสพยายามอธิบายในเรื่องภาษาคนภาษาธรรม โดยไม่ให้เน้นในเรื่องชาติอื่นภพอื่น ให้เน้นในโลกนี้ภพนี้ขณะนี้ หากศิษย์หาของท่านบางคนก็เลยกล่าวหาเอาว่า ท่านอาจารย์พุทธทาสปฏิเสธโลกหน้าเอาเลย ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ปยุตโต) พยายามไกลเกลี่ยในเรื่องนี้ ดั่งหนังสือของท่านที่ชื่อ ลิงค์คัลลิตีทิวฤทธิปาฏิหาริย์ นั้น นับว่ามีประโยชน์มาก

หากพุทธศาสนิกกร่วมสมัยได้แต่อ่าน โดยที่จิตสำนึกเดิมหรือจิตใต้สำนึกยังยึดเอาวิทยาศาสตร์อย่างฝรั่งเป็นสรณะอยู่ พุทธศาสนาย่อมเป็นเพียงส่วนเกิน ต่อเมื่อไรพุทธศาสนิกเจริญจิตสิกขา เข้าหาพระรัตนตรัยด้วยจิตใจอันสงบอย่างไม่ใช่เพียงใช้ความคิดเป็นตัวตัดสิน และศึกษาและปฏิบัติตามพระพุทธรวจนะนั้นแล เขาจึงจะเข้าถึงได้ในข้อที่ว่าพระธรรม

สันทิฏฐิลิโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปจจตต เวทิตัพโพ วิญญูติ

เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ ฟังเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล

เป็นสิ่งที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่า ท่านจงมาเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตน เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็ได้เฉพาะตน

ที่พึงตราไว้เป็นพิเศษคือการเป็นชาวพุทธนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเราได้ ศึกษาและปฏิบัติ ตามพุทธธรรมหรือเปล่า หากขาดความข้อนี้อเสียแล้ว จะถือตนว่าเป็นพุทธมามกชนหาได้ไม่

[อ่านต่อฉบับหน้า]